

Nove govorke in govorci slovenskega jezika ali »pozamejčeni« Italijani in Italijanke? Poti do slovenščine in identitetnih sprememb

Susanna Pertot

Izvleček

V strokovni literaturi so govorci in govorke, ki se jezika niso naučili v domačem okolju, ampak kasneje v šoli, na jezikovnem tečaju za odrasle ali prek jezikovne potopitve, opredeljeni kot novi govorci in govorke danega jezika (O'Rourke, Pujolar, Ramallo, 2015: 1). V prispevku obravnavam pojav novih govorcev in govork slovenskega jezika v Furlaniji - Julijski krajini. Prispevek sloni na intervjujih s šestnajstimi govorci in govorkami, ki so se slovenskega jezika naučili med šolanjem ali kasneje v življenju. Analiza njihovih identitetnih pripovedi se naslanja na paradigmo novega govorca oz. nove govorke in se opira na Nortonin (2000) model jezikovne naložbe na »presečišču identitete, kapitala in ideologije« (Darvin, Norton, 2015: 46). Ugotavljam, da učenje slovenskega jezika kot manjšinskega jezika ni omejeno na sporazumevanje v slovenščini, vključuje tudi vprašanje pripadnosti slovenski skupnosti v Italiji. Ideološko sporočilo te skupnosti je, da se z jezikom ponotranjijo tudi prepričanja in vrednote o pomenu, uporabi in ohranjanju slovenskega jezika kot kohezijski sili, ki zagotavlja obstoj manjšine. Posamezniki in posameznice lahko to sprejmejo, se pogajajo za drugačno izbiro ali se temu uprejo. Glede na njihov odziv jih skupnost sprejme, postavi na obrobje ali pa zavrne. Gre torej za izvajanje moči v korist interesov družbenih akterjev, ki imajo v zamejstvu avtoriteto v jeziku kot ideološkem jedru političnega in socialnega konservativizma v manjšini.

Ključne besede: novi govorci in govorke slovenskega jezika, motivacija za učenje slovenščine kot tujega jezika, identiteta novega govorca ali nove govorke slovenskega jezika, Slovenci in Slovenke v Italiji, »pozamejčeni« Italijani in »pozamejčene« Italijanke

1 Uvod in izhodišča

Pripadniki in pripadnice slovenske narodne skupnosti v Furlaniji - Julijski krajini (FJK) so dvojezični govorci in govorke, saj poznajo slovenski in italijanski jezik. Pripadniki in pripadnice večinskega prebivalstva načeloma niso govorci in govorke slovenskega jezika (SJ), čeprav vzbuja v novem tisočletju ta jezik pri njih čedalje večje zanimanje.¹ Razlog za to gre pripisati družbenopolitičnim spremembam ob prehodu v novo tisočletje: osamosvojitvi Republike Slovenije, vstopu Slovenije v EU, evropskim integracijskim procesom in – na lokalni ravni – popuščanju ideološke in politične napetosti med večino in manjšino. Vse to naj bi prispevalo k večjemu ugledu slovenščine v FJK. Zanimanje za SJ se med večinskim prebivalstvom kaže v porastu števila učencev iz neslovenskih družin v šolah s slovenskim učnim jezikom in v porastu jezikovnih tečajev SJ za odrasle (Čok, Jagodic, 2013: 7).

V strokovni literaturi so govorci, ki se jezika niso naučili v domačem okolju, ampak kasneje v šoli, na jezikovnem tečaju za odrasle ali z jezikovno potopitvijo, opredeljeni kot novi govorci danega jezika. Čeprav se termin novi govorec uporablja danes tudi v kontekstih razširjenih jezikov, npr. v zvezi z migranti, ki so se naučili novega jezika, glavnina študij o novih govorcih obravnava evropske ogrožene manjšinske jezike, ki so bili predmet jezikovnega načrtovanja in oživljanja in za katere so bili izvedeni posegi, usmerjeni v širjenje števila govorcev.

Slovenska skupnost v Italiji nima načrta za širjenje števila govorcev slovenskega jezika: s to možnostjo se na teoretični ravni ukvarja le stroka, civilne organizacije in politika pa te poti še niso ubrale. Od kod pa naj bi v FJK črpali nove govorce SJ? Iz vrst udeležencev tečajev SJ je mogoče pričakovati le manjši delež morebitnih govorcev SJ, ki bi okrepili številčnost slovenske jezikovne manjšine v FJK (Brezigar, 2013: 106). Pomembno povečanje števila tečajev in tečajnikov namreč ne prinaša enako pomembnega porasta govorcev SJ. Večina tečajnikov ostaja na osnovni ravni znanja, le manjši delež dosega visoko stopnjo jezikovne zmožnosti (Jagodic, 2013: 68). Obstajajo tudi posamezniki, ki so jezik usvojili iz okolja, vendar ne gre za pogost pojav. Večji potencial predstavljajo učenci in absolventi šol s slovenskim učnim jezikom na Tržaškem in Goriškem ter dvojezične šole v Špetru. Tisti, ki SJ uporabljajo le v šoli in v govornih položajih, vezanih na vzgojo in izobraževanje, se bodo mogoče kdaj odločili za rabo SJ tudi v drugih okoljih. Tiste

1 V nadaljevanju se moški slovnični spol uporablja za vse spole kot potencialno nezaznamovan.

pa, ki so slovenščino vključili v svoj jezikovni repertoar, lahko opredelimo kot nove govorce, čeprav ta izraz ni v rabi. Prispevek nudi vpogled prav v ta pojav.

V nestrokovnih krogih izraz novi govorec slovenskega jezika kot stalna pomenska besedna zveza namreč ne obstaja, namesto nje je v FJK v rabi opisna oznaka: oseba, največkrat Italijan ali Italijanka, ki se je naučil/-a slovensko. Oznaka postavlja na prvo mesto proces učenja, ne pa rabe jezika, kaže torej na to, da tem govorcem družba priznava znanje jezika, ne izpostavlja pa njegove uporabe in niti pričakovanja njegove uporabe.

2 Teoretični okvir

2.1 Paradigma novega govorca oz. nove govorke

Termin novi govorec označuje posameznika ali posameznico, ki se jezika ni naučil/-a v domačem okolju, ampak kasneje v šoli, na jezikovnem tečaju za odrasle ali prek jezikovne potopitve (O'Rourke, Pujolar, Ramallo, 2015: 1). Pojem sicer ne določa razlikovalnih lastnosti novega govorca (Jaffe, 2015: 25). Ne pojasnjuje npr., do katere mere mora posameznik v danem jeziku razviti praktičnosporazumevalne veščine in akademsko sporazumevalno zmožnost, da ga lahko upravičeno prištevamo med govorce in govorke tega jezika. Kdaj torej »novi govorec preneha biti nov« (Dewaele, 2018: 237)? Lahko bi poenostavili in rekli, da gre za uspešnega učenca ali učenko tujega jezika (od tu dalje TJ), če je jezik postal sestavni del njegovega vsakodnevnega večjezičnega repertoarja. Pojma pa še vedno nismo natančno definirali, nasprotno, odprli smo novo vprašanje o tem, katera je razlika med govorcem J2, tj. drugega jezika (J2), in novim govorcem. Kategorija novi govorec je torej neopredeljena in dvoumna ter v tem enakovredna prav tako dvoumni kategoriji rojeni govorec (Grgič, 2016a: 92).

Po Costovem mnenju (2015: 132–133) se izraz novi govorec uporablja pogovorno kot opisna kategorija, ki temelji na domnevi, da se je govorec jezika naučil pred nedavnim, da je pred tem že obvladal drug jezik ali druge jezike in da uporablja različico naučenega jezika, ki se pripisuje novim govorcem, čeprav že spet ni čisto jasno, v čem se ta različica razlikuje od preostalih družbeno in prostorsko pogojenih različic.

V študijah o novih govorcih so tisti, ki so usvojili manjšinski jezik, a ga uporabljajo le v govornih položajih formalnega izobraževanja, opredeljeni kot

potencialni novi govorce (Jaffe, 2015: 38). Izraz novi govorec združuje govorce, ki so v trenutku pomembnih življenjskih odločitev, kot so npr. univerzitetni študij, rojstvo otroka, nova služba ipd., izbrali manjšinski jezik kot primarni sporazumevalni kod. Za ta življenjski preobrat se je v strokovni literaturi uveljavil termin *muda* (Pujolar, González, 2013: 2–6; Pujolar, Puigdevall, 2015: 169). Posamezniki in posameznice se sicer razlikujejo glede na stopnjo opravljene jezikovne mude, ki gre od popolnega preobrata, tj. opustitve večinskega jezika, do občasne, situacijsko pogojene ali strateške uporabe manjšinskega jezika.

2.2 *Avtohtone skupnosti in novi govorce*

Avtohtone skupnosti dojemajo nove govorce kot nepristne. O'Rourke, Pujolar in Ramallo (2015) izpostavljajo, da je pojav za skupnosti moteč, ker izpodkopava jezikovno ideologijo (tj. sistem predstav, pojmovanj in percepcij jezika) tako večine kot manjšine. Obe skupnosti, večinska in manjšinska, se namreč pri upravičevanju nacionalnih zahtev in kulturne prisotnosti na danem ozemlju že od nekdaj sklicujeta vsaka na svoj jezik. S tem obe reproducirata jezikovno ideologijo, ki temelji na pojmu rojenega govorca, po katerem jezik lahko obvladamo le, če smo ga usvojili doma v zgodnjem otroštvu. Ne upošteva pa, da v življenju sporazumevalne zmožnosti upadajo in se ne razvijajo, če govorec jeziku ni izpostavljen in ga ne uporablja. Razlika med starimi in novimi govorce se na družbeni ravni implicitno in eksplicitno pojavlja kot problem legitimnosti vključitve novih govorcev v skupnost rojenih govorcev ali izključitve iz nje.

2.3 *Vzroki za učenje manjšinskega jezika*

Zakaj se posamezniki odločijo za učenje manjšinskega jezika? Zakaj ga želijo govoriti? Strokovnjaki ugotavljajo, da se vzroki za učenje manjšinskih jezikov razlikujejo od tistih za učenje v svetu razširjenih jezikov. Pri tej izbiri je v ospredju instrumentalna motivacija, ki vključuje morebitne bodoče koristi zaradi znanja jezikov milijonskih narodov. Ljudje pa naj se ne bi odločali za učenje manjšinskih jezikov iz koristoljubja, ampak iz osebnih razlogov, povezanih z dobrim počutjem in osebnim zadovoljstvom, ali iz integrativnih razlogov, tj. želje, da bi se naučili še enega jezika in obenem postali člani skupine govorcev tega jezika (gl. Belmar, van Boven, Pinho, 2019; Rosiak, 2023; Sallabank, King, 2020).

Na odločitev odraslih za učenje manjšinskega jezika delujejo sicer tudi socio-lingvistični dejavniki, kot so jezikovne ideologije in vrednost manjšinskih jezikov na jezikovnem tržišču (Bourdieu, 1991), saj v številnih večjezičnih regijah manjšinski jeziki pomembno vplivajo na socialno kohezijo in na povečanje individualnega družbenega in kulturnega kapitala (Rosiak, 2023: 26).

Norton (2000: 10) ugotavlja, da je motivacija psihološki konstrukt, ki se osredotoča na zavestne in nezavedne dejavnike, ne more pa osvetliti družbenih razsežnosti učenja TJ. Stroka, ki preučuje motivacijo, se namreč osredotoča na učenčev notranji svet, na njegovo razmišljanje, čustvovanje, želje, zanemarja pa učečega kot osebo, umeščeno v družbeno okolje. Da bi osvetlila odnos med učencem TJ in spreminjajočo se družbo (Norton, 1995: 17), se opiram na poststrukturalistične teorije subjektivnosti (Weedon, 1987) in moči (Bourdieu, 1991) ter predlagam, da se konstruktu motivacije, ki je psihološke narave, pridruži konstrukt naložbe. Ta je socialne narave in se osredotoča na način, kako zgodovina posameznikov, žive izkušnje in družbene prakse oblikujejo učenje jezikov, ter na odnos, ki se vzpostavi med učenjem TJ, močjo in identiteto (Darvin, Norton, 2023: 29). Naložba ni nadomestek za motivacijo, gre za ločena konstrukta, umeščena v različni epistemološki polji. Učenci investirajo v učenje TJ, tudi manjšinskega, če verjamejo, da bo to pomembno povečalo njihov nabor simboličnih dobrin in materialnih virov. Model jezikovne naložbe na »presečišču identitete, kapitala in ideologije« (Darvin, Norton, 2015: 46) ponuja razumevanje z jezikovno ideologijo povezanih razmerij moči v specifičnih kontekstih učenja in izpostavlja, da učenci vlagajo v učenje jezikov, če verjamejo, da bo to »povečalo vrednost njihovega kulturnega kapitala in družbene moči« (Darvin, Norton, 2015: 37). Ko se učenci učijo novega jezika, vlagajo tudi v konstruiranje nove identitete. Ko uporabljajo novi jezik s člani ciljne jezikovne skupnosti, namreč »organizirajo in reorganizirajo občutek, kdo so in v kakšnem odnosu so do družbenega sveta« (Norton, 2013: 4). Če govorniki ciljne skupnosti niso dosegljivi, učenci uporabljajo domišljijo, da presežejo omejitve neposrednega učnega prostora in se povežejo z namišljeno skupnostjo (po Andersonu, 2006) ciljnih govorcev.

3 Metodologija

V prispevku je predstavljena kvalitativna raziskava o govornih iz FJK, ki se SJ niso naučili v zgodnjem otroštvu, ampak kasneje v življenju. Vodilna vprašanja raziskave so bila: kaj je motiviralo učenje SJ, kako je učenje potekalo in katere so bile težave, kako oz. ali skupnost rojenih govorcev in govork SJ sprejema oz.

legitimira nove govorce in govorke SJ, kaj je potrebno, da se posameznik prepozna v tej definiciji in prevzame identiteto novega govorca, ali obvladovanje SJ vodi v vključitev v slovensko narodno skupnost na območju FJK.

Raziskava temelji na polstrukturiranih identitetnih pripovednih biografskih intervjujih s šestnajstimi posamezniki iz Italije, ki so se SJ naučili v šoli, na jezikovnih tečajih ali preko potopitve in ga danes uporabljajo v različnih okolišjih. V njihovih jezikovnih trajektorijah oz. njihovih življenjskih izkušnjah na poti do slovenščine sem iskala odgovore na omenjena raziskovalna vprašanja.

Intervjuvala sem osem žensk in osem moških, od teh jih je bilo deset rojenih v FJK, šest pa drugod v Italiji.²

Razen ene osebe, ki se je v zadnjih letih preselila v Slovenijo, živijo preostali v Trstu ali Gorici. Po poklicu so kmet (1), novinar (1), prodajalec (1), računalniški, medijski ali grafični tehnik oz. mojster (4), raziskovalec (1), učitelj (2), umetnik (1), uradnik (3), zdravnik (1); eden je bil v času intervjuja še študent (1). Nekateri so v svobodnem poklicu, drugi zaposleni v zasebnem ali javnem sektorju, na različnih položajih, od delavskega do vodilnega kadra, dva sta upokojena.

Intervjuvance sem dobila z metodo snežne kepe. Intervjuji so potekali po telefonu, in sicer spomladi leta 2020, tj. v času, ko je bilo zaradi pandemije covid-19 gibanje in druženje v Italiji omejeno. Razgovore sem posnela, jih zapisala dobesedno, nato smiselno uredila in označila s številko, ki ustreza intervjuju in intervjuvancu. Te sem razvrstila po starosti, od najmlajšega (št. 1, 28 let) do najstarejšega (št. 16, 73 let).

Ker se v prispevku ne ukvarjam z analizo jezikovnih veščin intervjuvancev, temveč s posredovanimi vsebinami, sem objavljene odlomke za lažje branje in boljše razumevanje nekoliko smiselno uredila. Ohranila sem sicer govorečev način izražanja in neleksikalne elemente, kot so pavze. Te so označene s poševnico /. Vzkliki, znaki strinjanja, negotovosti, kot so <hm>, <ne>, <pač>, <insomma>, tj. {na kratko}, ipd. so izpuščeni, če se v istem odlomku pojavljajo prepogosto in otežkočajo branje, sicer so v lomljenem oklepaju < >. Prevodi italijanskih leksemov ter pripombe in pojasnila avtorice so v zavitem oklepaju { }. Lastna imena oseb, krajev, podjetij ipd. nadomeščajo tri zvezdice ***, izpuščena vsebina pa je označena s tremi pikami v oglatem oklepaju [...]. Uporaba

2 V citatih iz intervjujev se navajajo spolske oblike, kot izhajajo iz izvirnih posnetkov. Za dodatno zagotavljanje anonimnosti pa se sicer za intervjuvance in intervjuvanke uporabljajo samo oblike za moški slovnični spol.

ločil je minimalna, vejica se uporablja za jasno zaznavne skladenjsko-semantične meje samo, če jih ne označuje pavza /.

Pripovedna analiza korpusa je potekala v več fazah. Najprej sem v besedilih poiskala odgovore na raziskovalna vprašanja. Nato sem gradivo razdelila na tematska področja. V nadaljevanju navajam izvlečke v skladu z raziskovalno etiko in zakonodajo o ravnanju z občutljivimi podatki. Pri njihovi interpretaciji sem upoštevala teoretično paradigmo novega govorca in Nortonin model jezikovne naložbe na »presečišču identitete, kapitala in ideologije« (Darvin, Norton, 2015: 46). Model je nakazan v prejšnjem poglavju in natančneje obravnavan v nadaljevanju.

4 Rezultati

Izsledki raziskave *Poučevanje – učenje slovenščine kot tujega jezika v FJK* (Jagodic, Čok, 2013) so pokazali, da je leta 2012 kar 70 % udeležencev tečajev SJ izbralo učenje tega jezika, ker je »pomembno spoznati jezik svojega soseda onstran meje«, tj. jezik bližnje RS (Jagodic, 2013: 49).

Ta vidik je prisoten tudi v nekaterih naših intervjujih, vendar se prepleta tudi z drugimi vsebinami. Željo po poznavanju sosedovega jezika, ki jo po Gardnerju in Lambertu (1972) lahko opredelimo kot integrativno motivacijo, so navedli absolventi šol s slovenskim učnim jezikom (N = 4), vendar ne kot lastno željo, pač pa kot potrebo staršev, ki so zanje izbrali to šolo.

Primer št. 1 – Intervjuvanec 3: Moji starši so se odločili, da me vpišejo v vrtec / na slovenski vrtec v *** / praktično tata je iz *** {mesto v severni Italiji} / mama je iz *** {mesto v FJK izven naseljitvenega območja Slovencev} / [...] nista imela [...] predsodkov <ne> / poleg tega / moja mama je imela jezikovno šolo in zaradi tega je točno vedela, da jeziki mi bodo odprli pot povsod / in poleg tega so še rekli / smo v Gorici, je prav, da poznamo tudi svoje sosede.

Večji del intervjuvancev se je sicer odločil za učenje SJ iz osebnih razlogov: ker je slovenščina jezik starih staršev, prijateljev, partnerja ali partnerke, otrok. Kasneje so znanje jezika nadgrajevali in nekateri ga še nadgrajujejo zaradi prijateljskih, ljubezenskih, družinskih odnosov. Včasih se ti razlogi prepletajo.

Primer št. 2 – Intervjuvanec 4: Odločila sem se, ker sem bila razočarana / <hm> / moja babica je bila iz *** {naselje v Sloveniji} / [...] ni nas naučila / čeprav je s prijateljicami pa ona govorila svoj materni jezik [...] Jaz sem se rodila in živela z družino v *** / sem pa prišla v Trst na univerzo / [...]

Evropska unija je {takrat} financirala jezikovne tečaje za študente [...] in sem se odločila {za slovenščino} / da bom vsaj poskusila / in tako sem začela / in in zgodilo se je / ker življenje nas preseneti kakšenkrat / da sem pol srečala tistega, ki je zdaj moj fant / in on je Slovenec doma iz *** {mesto v Sloveniji} / in zaradi tega sem pol nadaljevala / [...] Kot specializantka *** sem šla na izmenjavo / bila sem vse skupaj šest mesecev v Ljubljani / in / <hm> / takrat sem pa boljše govorila / zdaj sem že nekaj pozabila / in zdaj vadim s starejšim otrokom, ki obiskuje *** {osnovno šolo s slovenskim učnim jezikom v Trstu} / in me popravi / ko slabo sklanjam.

Vodilo nekaterih pa je v prvi vrsti želja po družinski deasimilaciji, po ponovni vzpostavitvi SJ kot družinskega jezika in obnovi medgeneracijskega prenosa.

Primer št. 3 – Intervjuvanec 12: V družini mama in tudi oče so govorili malo slovenščine / samo mi niso naučili / in torej {ob rojstvu prvega sina} sem mislil, da je bila dobra stvar dati to možnost svojim sinu <ne> in torej sem se odločil / da prej moram se jaz naučiti nekaj slovenščine / in tako sem / sem poiskal [...] tečaj za / za odrasle [...] in tako in sem bil {obiskoval tečaj} dve leti ali tri leta [...] Oba sina sta začela v vrtcu {s slovenskim učnim jezikom} / in potem / vse / so sledili / sta sledila {se šolata v šolah s slovenskim učnim jezikom v Trstu}.

Motivacija za vpis otrok v šolo s slovenskim učnim jezikom je lahko večplastna, v več primerih so prisotni tudi instrumentalni razlogi, ki izhajajo iz ideologije uporabe in koristnosti (Rosiak, 2023), po kateri je zgodnje učenje TJ naložba za prihodnost. Zato naj otroci čim prej usvojijo še en jezik, po možnosti enega od v svetu razširjenih jezikov, da bodo konkurenčni na trgu dela. V primeru govorcev, ki so obiskovali šole s slovenskim učnim jezikom, so v njihovo izobraževanje v SJ vlagali najprej starši, saj so bili prepričani, da se bo to otroku v življenju obrestovalo na več ravneh, da je torej to dobra naložba. Gre za prepričanje, ki je del v zahodnem svetu prevladujoče jezikovne ideologije.

Primer št. 4 – Intervjuvanec 2: Moji starši so se odločili, da me pošljejo v šolo / v slovenske šole / prvo / da vem še en jezik več in ne samo italijanščino in pole tud za / recimo / se spet vklopit v družinski jezik {slovenščino so stari starši opustili} [...] zdaj trenutno zaradi covida živim v Sloveniji v bistvu / imam punco tukaj v Sloveniji [...] Sem zaposlen v trgovini *** / in delovno me je vedno pomagalo vedet en jezik več <ne> / posebno / mislim / slovenščino, ker tud Slovenci prihajajo v trgovino in slovenščina mi pomaga / pol tud v življenju na splošno.

Investicija v J2 je istočasno tudi oblika naložbe v lastno identiteto, ki se oblikuje v interakciji z govorniki ciljnega jezika (Norton, 2013). Tudi J2 sodeluje pri konstrukciji občutka samega sebe, vključno z oblikovanjem bodočega idealnega jaza in zamišljeno bodočo zaželeno identiteto. TJ je torej del učenčeve

predstave o tem, kakšen človek želi postati (Lasagabaster, 2017: 586). Učenec prek domišljije vloga v zamišljene jezikovne skupnosti (po Andersonu, 1982), v našem primeru v skupnost govorcev slovenskega jezika, ker mu to omogoča družbeno lažje predstavljivo prihodnost in poseganje po širšem repertoarju v družbi razpoložljivih identitetnih izbir, ki odpirajo nove poti v svet. Ne gre torej le za naložbo v obstoječi svet, ampak tudi za naložbo v možni svet (Kanno, Norton, 2003: 248).

Primer št. 5 – Intervjuvanec 11: Slovenščino na univerzi sem študirala samo zadnje leto / tako zase <ne> / in ampak sem nardila potem poletna šola in ko sem končala univerzo, sem nardila tudi celo letna šola v Ljubljani / zato ker sem hotela / in tudi poskusila / <hm> / izpit / sprejemni izpit na *** za postat *** / potem mene niso sprejeli / ampak vseeno je bilo [...] dobro za jezik / <ne> / bit v Ljubljani [...] Potem sem vseeno postala *** in vedno delala <ne> s slovenščino in [...] sem dobila delo zaradi tega, ker sem poznala slovenščino [...] to mi je pomagalo tudi delat [...] Zelo dobra / zelo dobra / zelo dobra {naložba} in sem zelo zadovoljna.

Posameznikova naložba v nov jezik sicer ni samoumevno uspešna. Posameznik se je prisiljen soočiti z odnosi in razmerji moči v družbi. Družbene skupine, ki imajo nadzor nad dobrinami, upravljajo in omejujejo tudi dostop do jezikovnih dobrin. Svoboda izbire učencev se zato spopada z družbenimi omejitvami doseganja razpoložljivih izbir (Darvin, Norton, 2015: 46–47).

Na osnovi intervjujev kaže, da je pogovorno slovenščino mogoče intuitivno usvojiti iz okolja in doseči raven jezikovnega znanja A2, kot ga opredeljuje Skupni evropski referenčni okvir za jezike CEFR. Učenje slovenščine v formalnem izobraževanju pa ni za vsakogar. Intervjuvanci menijo, da so za dosego višje jezikovne zmožnosti v SJ potrebna vedenja o jeziku kot sistemu in poznavanje slovničnih kategorij in sintakse J1. Tako znanje imajo tisti intervjuvanci, ki so obiskovali italijanski licej. Ti imajo dostop do višjega nivoja jezikovnega znanja tudi v SJ. Tisti z drugačno, ne nujno nižjo izobrazbo se soočajo z omejitvami. Lahko jih sprejmejo in se odpovejo nadgradnji jezika, lahko pa se jim zoperstavijo in poiščejo način, kako vlagati v svoje učenje.

Primer št. 6 – Intervjuvanec 6: Sem naredu en tečaj / <hm> basic {osnovni} / prvi del tečaja slovenščine [...] samo da pole vsi drugi so bli / dosti bolj naprej / tudi kadar so vprašali <hm> soggetto, predicato {osebek, povedek} / cioè {torej} / jst ne znam niti po italijansko / govorit znam / ma grammatica {slovnica} to tudi po italijansko ne znam.

Primer št. 7 – Intervjuvanec 13: Čeprav sem nardila liceo classico {klasični licej} torej grščina in latinščina je bil pane quotidiano {vsakdanji kruh}, sem vidla, da z gramatiko ne gre [...] je bilo dolgočasno / in sem kupla

knjigo Zakaj ne po slovensko, ki je imela tudi štiri avdio kasete / s to knjigo sem se zabavala / in potem en dan sem šla sama v Ljubljano [...] in sem ugotovila, da govorim, govorim.

Primer št. 8 – Intervjuvanec 4: Ko sem obiskovala tečaj <hm> zelo mi je pomagalo znanje latinščine / tudi če vem, da sta dva različna jezika / gre za sistem <ne> / kako deluje jezik [...] Nekateri moji sotečajniki / ne vem, če se to reče / ki niso se učili v šoli latinščine, so imeli pa večje težave.

Intervjuvanci torej ugotavljajo, da je dostop do slovenščine omejen, slovenščina je zahtevna in na višji stopnji dosegljiva le tistim, ki poznajo slovnico v svojem jeziku. V Sloveniji sicer tujce, ki se trudijo govoriti slovensko, sprejemajo dobrohotno in prijazno kot učence tujega jezika, ki se v jezikovnih veščinah še ne približujejo rojenim govorcem.

Primer št. 9 – Intervjuvanec 10: Po pravici / sem se učil slovenščino skupaj s hčerjo {ki je bila za časa intervjuja študentka} / kadar se je rodila / smo govorili vedno slovensko / jaz sem se učil skupaj z njo iste besede [...] sem bil pri zobozdravniku v Ljubljani / hči je imela tri, štiri leta / in / za reč ke me boli zob / sem reku »veliko me buba« / zame boli je bilo me buba / in zobozdravnik je začnu se smejat <ne> in je reku »mi je žal, jaz te besede ne poznam« / in sem pokazal »ta zob buba močno« / in on me je reko »ja, v redu«.

Katere veščine mora učenec slovenščine kot TJ izkazovati, da dobi status novega govorca? Vprašanje meril je ključnega pomena, ker ponazarja razmerje moči med tistimi, ki so rojeni govorce, in tistimi, ki bi radi postali legitimni govorce jezika rojenih govorcev. Skupnost rojenih govorcev s težavo sprejema nove govorce. S tem v zvezi Costa (2015: 132–133) opozarja, da je besedna zveza novi govorec le navidezno nevtralen izraz, kajti v resnici služi interesom družbenih akterjev, ki imajo avtoriteto v jeziku. Ti pritiskajo na govorce, da se prilagodijo, da sprejmejo jezik, ki velja za prestižnega. Kot je razvidno iz naslednjih primerov, so na višji akademski ravni rojeni govorce SJ skorajda nedosegljivi, kajti ne gre samo za praktičnosporazumevalne veščine, ampak za prestižno različico jezika, za akademske sporazumevalne zmožnosti, za zbornu slovenščino, za pokrajinske prestižne različice standardnega jezika, za pragmatična pravila jezikovnega vedenja in kulture ipd. Vse to naj bi novi govorec usvojil in primerno uporabljal.

Primer št. 10 – Intervjuvanec 14: Tečaji sigurno so pomembni ampak / <hm> ni / ni zadosti / ker če ne govoriš / se učiš slovenščino, kakor se učiš staro grščino ali latinščino / poznaš dobro slovnico / ampak ne veš <hm> kako srečat se z ljudmi / Jaz govorim zelo zelo slabo / in / zdaj / imam srečo / ker [...] imam partnerico v ^{***} {mesto v Sloveniji} / in me pomaga

/ zelo / je dobro / ker ona ima dobro slovenščino <hm> njena je uradna uradna slovenščina / kakor / je kot fiorentino za Italijane.

Primer št. 11 – Intervjuvanec 9: Kar me spravi v težave je, da lahko govorim pogovorno tako zdaj s tabo tukaj v Trstu / potem kadar sem v Kopru / mora bit nekaj drugačnega / v Ljubljani že spet en drugi jezik / ampak, če potem pišem, je to taka razlika med govorjenjem in pisanjem / <ne? res!> / je drugačno! / v italijanščini ni taka razlika <ne> / In tudi pragmatika jezika / v Sloveniji je tako težko, da lahko tikam ljudi, moram prej počakat pet let / ma nekaj groznega! / to je kultura to je kultura.

Heller (1982) opozarja, da konvencionalne enojezične jezikovne prakse predstavljajo relativno stabilna razmerja moči. V spremenjenih družbenopolitičnih razmerah pa jezikovna norma ni več v skupni rabi; namesto nje v vsakdanjem življenju nastopi nov način vodenja pogovora, ki vključuje pogajanja o izbiri jezika v vsaki interakciji (Heller, 1982: 109).

V Sloveniji novi govorci dojemajo stabilna razmerja moči, ki se zelo razlikujejo od tistih, ki veljajo med Slovenci v Italiji. Tako kot drugod po svetu se tudi v tej manjšinski skupnosti dogaja, da pridruženi novi govorci, ki so jezik pridobili v institucionalnem okolju, uporabljajo drugačno varianto od tiste, ki so jo rojeni govorci usvojili v družinskem okolju in je rezultat medgeneracijskega prenosa. Poleg tega različica rojenih govorcev SJ v Italiji odstopa od standardne jezikovne norme, ki jo učijo v šoli in na tečajih.

Primer št. 12 – Intervjuvanec 15: {Intervjuvanka se je poročila v vas na Krasu} [...] jaz sem govorila jezikovno pravilno in določene besede {vaščani} niso niti razumeli / Ko sem šla enkrat v trgovino vprašat ohrovt, niso znali, kaj je / so mislili da sem Ljubljančana [...] però {vendar} z letami / s tem da živiš na vasi malo zgubiš pravilno slovenščino / sem začela mešat z dialektom in z italijanščino [...] però {vendar} s tem, da poznaš vaški jezik se hitro dobiš {prilagodiš} / in cela vas te sprejme.

Razlika med rojenimi in novimi govorcami se na družbeni ravni implicitno in eksplicitno pojavlja z vprašanjem o tem, kdo pripada tej skupnosti govorcev in kdo ne in kaj je potrebno, da je novi govorec sprejet. Prevzeti identiteto novega govorca pomeni, da se prepoznaš v tej definiciji, vendar to še ni dovolj, kajti novega govorca mora legitimirati tudi skupina rojenih govorcev tistega jezika (Jaffe, 2015: 29–30). In ravno na tej točki postane ključno vprašanje kriterijev, ki jih mora novi govorec izpolnjevati, da ga skupnost rojenih govorcev sprejme.

Iz primera št. 12 je razvidno, da se mora govorec, ki se je naučil SJ, najprej odpovedati standardni slovenščini in uporabljati lokalne jezikovne različice. Na tak način posameznik prevzame lokalno identitetno, ki se gradi v odnosu

in interakciji z govorcji te različice. Gre za t. i. zamejsko identiteto, ki označuje pripadnost skupini Slovencev v Italiji. »Svet je razdeljen na zamejce in na druge. In zamejci se od sveta drugih [...] močno razlikujejo.« (Pertot, 1991: 119) V prvi vrsti po tem, da uporabljajo t. i. zamejščino, mešanico slovensčine in italijanščine, ki je do kraja ne razumejo ne Slovenci iz Slovenije ne Italijani.

Nekateri intervjuvanci tega pogoja ne sprejemajo in se identitetno opredeljujejo enostavno kot Italijani, ki govorijo slovensko. Posledično jih skupina Slovencev v Italiji postavlja na obrobje svojih etničnih meja.

Primer št. 13 – Intervjuvanec 16: Problem je, ko zamejci razumejo, da ti nisi Slovenec / ti pomagajo / recimo / i disi {rečejo} »bom {dobro}, govori-mo taljansko že ke ti si Taljan« <ne> tako ti ne boš šou nikoli naprej / anzi {nasprotno} boš šou počasi nazaj {ne boš napredoval, ampak nazadoval} [...] Čudno je, da kakšenkrat / kakšenkrat recimo tukaj domačini / na primer ljudje v osmici / {mi rečejo} »ma kako ti govoriš slovensko in rečeš, da nisi Slovinc« / »eh, je taku, jaz bi rad bil Slovinc ma če nisem nisem« / insomma {na kratko} / zame to ni problem / ni da Slovenci so zeleni in mi Italijani smo rdeči / smo vsi enaki / vsaj jaz mislim tako / Imam še drug primer / Ko sem kupil hišo v *** {v vasi na Krasu} / eden mi je rekel / »oprosti« / sva govorila v slovensčini / »veš kaj, ni prav, da so prodali hišo tebi, ke si Taljan« / in jaz sem rekel »ja, oprosti, ma kateri jezik govori-va zdaj?« / in mi je rekel »ma kaj čentrira to? {kakšno vezo ima to}« / in je tako / nismo vsi enaki.

Pri drugih se notranje identitetno pogajanje izide v prid sestavljene ali hibridne slovensko-italijanske, v dveh primerih slovensko-furlanske identitete. Idealni jaz nekaterih pa se zdi večjezičen, evropski ali svetovljanski. Kozmopolitski jaz kot sestavni del idealnega jaza je za nekatere intervjuvance del večplastne identitete, ki vključuje vrednote, kot sta strpnost in socialna kohezija (Lasagabaster, 2017: 586).

Primer št. 14 – Intervjuvanec 7: Moja identiteta se je spremenila recimo v letih <ne> / predvsem v teku odraščanja je postala večplastna in je postala ne samo italijansko-slovenska, oziroma slovensko-italijanska, temveč tudi bolj evropska. Jaz se imam za srednjeevropskega človeka [...] Začelo se je to recimo že pri recimo učenju nemščine / ker je evropski jezik, ki nam je zelo blizu geografsko in zgodovinsko [...] Po mojem mnenju velik plus <hm> tega našega prostora je biti v središču romanskega, germanskega in slovanskega sveta / bi rekel tako <hm> / in zato mislim / zato naj bi bila tu identiteta večplastna.

Drugi intervjuvanci izpostavljajo vlogo, ki jo v procesu identitetnega pogajanja odigrava kategorija krvna vez. Predstava o jeziku kot dednem atributu je

sestavni del ideologije rojenega govorca in igra vlogo obrambnega mehanizma: nerojeni govorcev ne spadajo v skupnost rojenih govorcev, ker ogrožajo njihov jezik, njihovo integriteto in v končni fazi samo preživetje skupine. Tu gre za ideološko jedro ogroženosti (Grgič, 2016b: 74), ki je prisotno na družbenem nivoju in so ga posamezniki ponotranjili.

Če govorec SJ ni usvojil pri medgeneracijskem prenosu, potrebuje neki nadomestek, da ga skupnost rojenih govorcev kljub temu sprejme oz. da se govorec sam sprejme kot del te skupnosti. Iz naslednjih primerov je razvidno, da je v družbi vsaj en zamišljeni nadomestek, ki je na voljo posameznim skupinam in posameznikom: lahko ga uporabijo oz. lahko si ga prisvojijo, da osmislijo identifikacijo z jezikovno oz. narodno skupino, ki ji ne pripadajo, ker »niso iste krvi«. Intervjuvanci govorijo o posvojitvi, do katere prihaja v domišljiji, saj ne gre za dejanski posvojitveni postopek.

Primer št. 15 – Intervjuvanec 1: Od srednje šole naprej ni bilo nobenih problemov / ker sem bila <pač> že del zamejstva / tudi če nisem bila [...] V zamejskem okolju / recimo / te vedno vprašajo, čigava si / ker jaz nisem bila od nobenga / ker <pač> mi nismo bili slovenska {družina}, so me poznali kot Giovanna {izmišljeno ime}, / ki <pač> ni od nobenega / potem {kot posledica močne angažiranosti v domačem slovenskem prosvetnem društvu} sem postala Giovanna od ***skega društva / tako nekako sem postala del nečesa [...] ja, nekako so me posvojili.

Primer št. 16 – Intervjuvanec 8: Moj mož govori samo slovensko [...] vsi naši prijatelji so vsi Slovenci [...] otroci grejo v slovenske šole / in torej smo slovenska družina [...] jaz nisem bla nikoli tako Italijanka nacionalistka / ko sem to spoznala, sem vedno rekla, da sem kot adottata {posvojena}, ker je blo vedno vse samo slovensko <hm> druženje recimo / in tudi moja moja tašča, moj tast je kot če bi bla v družini od vedno <ne> / tako / tudi v vasi / smo zelo vezani vsi / in to mi je všeč / in se mi zdi kot / če bi bla vedno živela tukaj na vasi.

Primer št. 17 – Intervjuvanec 5: Ko sem začel delati v *** / sem se spraševal <ne> kaj sem jaz v sklopu slovenske manjšine / in prvo vprašanje je bilo, če sem sploh Slovenec [...] in sem se primerjal s posinovljenci / S krvnega vidika gotovo nisem Slovenec / so pa osebe v slovenski manjšini / ki so bili posinovljeni od seveda družin iz slovenske manjšine / in oni so Slovenci. In sem rekel, če so oni, sem lahko tudi jaz [...] moj odgovor potem na koncu je bil ta / nisem s krvnega vidika pripadnik slovenske manjšine / s kulturnega vidika pa ja / se čutim pripadnik slovenske manjšine [...] Nekateri <ne> / pozabijo, da so osebe, ki so dale življenje, pred sedemdesetimi leti in tudi manj <ne> zato da bi lahko ljudje govorili slovensko <hm> in se šolali v slovenščini / [...] in mi tega, na to dediščino, ne smemo nikoli pozabiti.

Tako kot družina vzame tujega otroka za svojega, skupina vzame novega govorca, tujca za svojega in ga simbolno legitimira kot polnopravnega člana. Seveda gre za vzajemen proces: odnos med skupnostjo in posameznikom. Ta mora prevzeti in ponotranjiti način življenja, vrednote, jezikovno ideologijo, mite in fetiše (Grgič, 2016b), ki so ustrezni za ohranjanje zgodovinsko prevladujočega družbenega sistema skupine Slovencev v Italiji.

5 Sklep

Da so jezikovne ideologije »večkratne, vezane na kontekst in konstruirane iz sociokulturne izkušnje govorca« (Kroskrity, 2004: 496), dokazujejo različne izkušnje intervjuvancev v Sloveniji in v zamejstvu v Italiji. Intervjuvanci doživljajo družbene skupine, ki imajo v Sloveniji avtoriteto v jeziku, kot nenaklonjene njihovi jezikovni drugačnosti in pragmatičnosti. V FJK pa se soočajo z različno dinamiko moči. Tu so na voljo različne identitetne izbire. Zato se posameznikovo notranje identitetno pogajanje lahko izide na več načinov. Med intervjuvanci prepoznamo govorce, ki govorijo slovensko in sebe opredeljujejo za Neslovence (Italijane, Furlane, drugo), govorce, ki si pripisujejo večplastno kozmopolitsko identiteto, kar pomeni identifikacijo z več jezikovnimi skupinami oz. narodi, in govorce, ki imajo predstavo o sebi kot o posvojenih pripadnikih skupine Slovencev v Italiji. Take govorce je skupina vzela za svoje, ker so prevzeli in ponotranjili način življenja, vrednote, mite in jezikovno ideologijo, ki so uporabni za ohranjanje zgodovinsko prevladujočega družbenega sistema skupine Slovencev v Italiji.

Učenje slovenskega jezika v Italiji torej ni samo stvar sporazumevanja v slovenščini, ampak vključuje tudi vprašanje pripadnosti skupnosti Slovencev v Italiji. Ideološko sporočilo te skupnosti je, da se z jezikom usvojijo tudi prepričanja in vrednote o pomenu, uporabi in ohranjanju slovenskega jezika kot kohezijski sili, ki zagotavlja obstoj manjšine. Posamezniki lahko to ponotranjijo, se pogajajo ali se uprejo ideološkemu sporočilu, ki jih prejmejo od zunaj. Glede na način in stopnjo prilagajanja, ki so jo pripravljene sprejeti, jih skupnost sprejme, postavi na obrobje ali pa zavrne. Gre torej za izvajanje moči v korist interesov družbenih akterjev, ki imajo v zamejstvu avtoriteto v jeziku kot ideološkim jedru političnega in socialnega konservativizma v manjšini.

S tega vidika bi veljalo razmisliti, ali ni mogoče tudi ta eden izmed vzrokov, da v Italiji le manjši delež udeležencev tečajev SJ dosega visoko stopnjo jezikovne zmožnosti, medtem ko jih večina ostaja na osnovni ravni. Vlaganje v učenje slovenščine je zahtevno ne le zaradi strukture, slovnice, pragmatike

itd., ampak tudi zaradi podtalne zahteve manjšine po prevzemu identitete zamejca, ki v večinski populaciji vzbuja strah pred asimilacijo v manjšinsko skupnost in/ali odpor do države manjšinske skupnosti, ki samoobrambno vendar nedemokratsko zavrača ali postavlja na obrobje tiste nove govorce, ki se identitetno ne konformirajo.

Bibliografija

- ANDERSON B. (1983), *Imagined Communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*, Verso, London-New York. / *Comunità immaginate: origini e fortuna dei nazionalismi*, trad. M. Vignale, Editori Laterza Roma.
- BELMAR G., VAN BOVEN C., PINHO S. (2019), *Why do adults decide to learn a minority language? A study of the motivation (s) of potential new speakers of West Frisian*, *Sustainable Multilingualism*, 14, 1, 138–159.
- BORDIEU P. (1991), *Language and Symbolic Power*, Harvard University Press, Cambridge.
- BREZIGAR S. (2013), *Ali se jezikovna skupnost v Furlaniji – Julijski krajini lahko širi? Poučevanje in učenje slovenščine med večinskim prebivalstvom kot perspektiva za dolgoročno obranjanje manjšinskega jezika: zaključki*, v D. Jagodic, Š. Čok (ur.), *Med drugim in tujim jezikom: poučevanje in učenje slovenščine pri odraslih v obmejnem pasu Furlanije Julijske krajine*, Ciljno začasno združenje »Jezik-Lingua«, Trst, 97–119.
- COSTA J. (2015), *New speakers, new language: on being a legitimate speaker of a minority language in Provence*, *International Journal of Sociology of Language*, 127–145.
- DARVIN R., NORTON B. (2015), *Identity and a model of investment in applied linguistics*, *Annual review of applied linguistics*, 35, 36–56.
- DARVIN R., NORTON B. (2023), *Investment and motivation in language learning: What's the difference?*, *Language Teaching*, 56, 29–40.
- DEWAELE J. M. (2018), *Why the dichotomy 'L1 versus LX user' is better than 'native versus non-native speaker'*, *Applied Linguistics*, 39, 2, 236–240.
- GARDNER R. C., LAMBERT W. (1972), *Attitudes and Motivation in Second Language Learning*, Newbury House, Rowley.
- GRGIČ M. (2016a), *The identification and definition of the minority community as an ideological construct: the case of Slovenians in Italy*, *Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja/Treatises and documents: journal of ethnic studies*, 77, 87–102.
- GRGIČ M. (2016b), *Jezik: sistem, sredstvo in simbol: identiteta in ideologija med Slovenci v Italiji*, SLORI, Trst.
- HELLER M. (1982), *Negotiation of language choice in Montreal*, v J. Gumperz (ur.), *Language and social identity*, Cambridge University Press, Cambridge-New York, 108–118.
- JAFFE A. (2015), *Defining the new speaker: Theoretical perspectives and learner trajectories*, *International Journal of Sociology of Language*, 231, 21–44.
- JAGODIC D. (2013), *Učenje slovenščine kot drugega/tujega jezika pri odraslih v obmejnem pasu Furlanije – Julijske krajine: anketa med udeleženci jezikovnih tečajev*, v D. Jagodic, Š. Čok (ur.), *Med drugim in tujim jezikom: poučevanje in učenje slovenščine pri odraslih v obmejnem pasu Furlanije Julijske krajine*, Ciljno začasno združenje »Jezik-Lingua«, Trst, 37–70.

- JAGODIC D., ČOK, Š. (ur.) (2013), *Med drugim in tujim jezikom: poučevanje in učenje slovenščine pri odraslih v obmejnem pasu Furlanije – Julijske krajine/Fra lingua seconda e lingua straniera: Insegnamento e apprendimento dello sloveno in età adulta nella fascia confinaria del Friuli Venezia Giulia*, Ciljno začasno združenje/Associazione temporanea di scopo »Jezik-Lingua«, Trst/Trieste.
- JAGODIC D., ČOK, Š. (2013), *Uvod v raziskavo, metodološki okvir in terminološke opombe*, v D. Jagodic, Š. Čok (ur.), *Med drugim in tujim jezikom: poučevanje in učenje slovenščine pri odraslih v obmejnem pasu Furlanije Julijske krajine*, Ciljno začasno združenje »Jezik-Lingua«, Trst, 7–11.
- KANNO Y., NORTON B. (2003), *Imagined communities and educational possibilities: Introduction*, *Journal of Language, Identity, and Education*, 2, 4, 241–249.
- KROSKRITY P. V. (2004), *Language ideologies*, v A. Duranti (ur.), *A companion to linguistic anthropology*, Blackwell, Malden, 496–517.
- LASAGABASTER D. (2017), *Language Learning Motivation and Language Attitudes in Multilingual Spain from an International Perspective*, *The Modern Language Journal*, 101, 3, 583–596.
- NORTON B. (2000), *Identity and language learning: Gender, ethnicity and educational change*, Pearson, Essex.
- NORTON B. (2013), *Identity and language learning: Extending the conversation (2nd ed.)*, *Multilingual Matters*, Bristol.
- NORTON, B. (1995), *Social identity, investment, and language learning*, *TESOL Quarterly*, 29, 1, 9–31.
- O'ROURKE B., PUJOLAR J., RAMALLO F. (2015), *New speakers of minority languages: The challenging opportunity – Foreword*, *International Journal of the Sociology of Language*, 231, 1–20.
- PERTOT S. (1991), *Tostran meje: družbene predstave o narodnostni identiteti pri slovenskih predadolescentih v Trstu/Al di qua del confine: rappresentazioni sociali dell'identità nazionale dei preadolescenti sloveni di Trieste*, IRRSAE FVG, Trst/Trieste.
- PUJOLAR J., GONZÁLEZ I. (2013), *Linguistic 'mudes' and the de-ethnicization of language choice in Catalonia*, *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 16, 2, 138–152.
- PUJOLAR J., PUIGDEVALL M. (2015), *Linguistic mudes: how to become a new speaker in Catalonia*, *International Journal of the Sociology of Language*, 231, 167–187.
- ROSIK K. (2023), *The role of language attitudes and ideologies in minority language learning motivation: A case study of Polish migrants' (de)motivation to learn Welsh*, *European Journal of Applied Linguistics*, 11, 1, 26–52.
- SALLABANK J., KING J. (2022), *Language, Identity and Empowerment in Endangered Language Contexts: Maori and Guernesiais*, v W. Ayres-Bennett, L. Fisher (ur.), *Multilingualism and Identity, Interdisciplinary Perspectives*, Cambridge University Press, Cambridge, 341–364.
- WEEDON C. (1987), *Feminist practice and poststructuralist theory*, Basil Blackwell, Oxford.

Povzetek

V strokovni literaturi so govorce in govorke, ki se jezika niso naučili v domačem okolju, ampak kasneje v šoli, na jezikovnem tečaju za odrasle ali z jezikovno potopitvijo, opredeljeni kot novi govorce in govorke danega jezika (O'Rourke, Pujolar in Ramallo 2015: 1). Tu obravnavam pojav novih govorcev in govork slovenskega jezika v Furlaniji - Julijski krajini. Prispevek sloni na intervjujih s šestnajstimi govorce in govorkami, ki so se slovenskega jezika naučili med šolanjem ali kasneje v življenju. Analiza njihovih identitetnih pripovedi se nanaša na paradigmo novega govorca in se opira na model jezikovne naložbe na »presečišču identitete, kapitala in ideologije« (Darvin in Norton, 2015: 46).

Čeprav se intervjuvanci in intervjuvanke razlikujejo po jezikovnih trajektorijah in začetni motivaciji za učenje slovenskega jezika, so vsi izpostavili zahtevnost vlaganja v učenje. Strinjajo se, da vse oblike formalnega izobraževanja ponujajo prestižno različico standardnega jezika, ki je težko dosegljiva. Družbene skupine, ki imajo v Sloveniji avtoriteto v jeziku, doživljajo kot nepozorne do njihove jezikovne drugačnosti in pragmatičnosti.

Dinamika moči je v odnosu s slovensko skupnostjo v Italiji dokaj različna. Na družbeni ravni so novim govorcem in govorkam na voljo različne identitetne izbire. Med intervjuvanci in intervjuvankami prepoznamo tiste, ki govorijo slovensko in sebe opredeljujejo za Neslovence ali Neslovenke (Italijane ali Italijanke, Furlane ali Furlanke, drugo); tiste, ki si pripisujejo večplastno identiteto, kar obsega identifikacijo z več jezikovnimi skupinami oz. narodi in je kozmopolitska, in tiste, ki imajo predstavo o sebi kot posvojenem pripadniku slovenske skupnosti v Italiji. Ti so prevzeli in ponotranjili način življenja, vrednote, jezikovno ideologijo, mite in fetišje (Grgič, 2016b), ki so naravnani k ohranjanju zgodovinsko prevladujočega družbenega sistema skupine Slovencev in Slovenk v Italiji.

V Italiji učenje slovenskega jezika kot manjšinskega jezika ni omejeno na sporazumevanje v slovenščini, ampak vključuje tudi vprašanje pripadnosti slovenski skupnosti v Italiji. Ideološko sporočilo te skupnosti je, da se z jezikom ponotranjijo tudi prepričanja in vrednote o pomenu, uporabi in ohranjanju slovenskega jezika kot kohezijski sili, ki zagotavlja obstoj manjšine. Posamezniki in posameznice lahko to sprejmejo, se pogajajo ali se uprejo. Glede na njihov odziv jih skupnost sprejme, postavi na obrobje ali pa zavrne. Gre torej za izvajanje moči v korist interesov družbenih akterjev, ki imajo v zamejstvu avtoriteto v jeziku kot ideološkem jedru političnega in socialnega konservativizma v manjšini.

Abstract: Neoparlanti di lingua slovena o italiani “addottati dalla comunità slovena in Italia”?

Nella letteratura specialistica, i parlanti e le parlanti di una lingua il cui apprendimento non è avvenuto nell'ambiente familiare, bensì in un secondo momento in contesto scolastico, nell'ambito di corsi di lingua per adulti o attraverso l'immersione linguistica, vengono definiti neoparlanti di quella data lingua (O'Rourke, Pujolar e Ramallo 2015: 1). Nel presente contributo l'autrice tratta il fenomeno dei nuovi parlanti di lingua slovena in Friuli Venezia Giulia e, per farlo, muove dalle interviste condotte con sedici parlanti (uomini e donne) che hanno appreso lo sloveno nel corso della carriera scolastica oppure più avanti, in età adulta. L'analisi delle loro narrazioni identitarie fa riferimento al paradigma del neoparlante sulla scorta del modello dell'investimento linguistico «nell'area di intersezione tra identità, capitale e ideologia» (Darvin e Norton, 2015: 46).

Pur differenziandosi tra loro per dinamiche linguistiche e motivazione iniziale all'apprendimento della lingua slovena, i soggetti intervistati hanno messo in evidenza all'unanimità l'impegno richiesto dall'investimento nello studio, dimostrandosi concordi anche sul fatto che tutti i contesti formali di insegnamento propongano come obiettivo la variante di prestigio della lingua standard, difficilmente raggiungibile. Inoltre, la loro percezione dei gruppi sociali aventi autorevolezza in ambito linguistico, in Slovenia, è che non prestino attenzione alla loro diversità linguistica né alla loro dimensione pragmatica.

Le dinamiche di potere nel rapporto con la comunità slovena in Italia sono alquanto varie. A livello sociale, i nuovi e le nuove parlanti hanno a propria disposizione molte e diverse scelte identitarie: tra gli intervistati e le intervistate si annovera, ad esempio, chi parla sloveno pur definendosi non sloveno o non slovena (es. italiano o italiana, friulano o friulana, altro), chi si attribuisce un'identità composita dovuta all'identificazione con più gruppi linguistici o comunità nazionali, configurandosi dunque in senso cosmopolita, e chi, ancora, si vede “adottato” o “adottata” dalla comunità slovena in Italia. Questi ultimi hanno acquisito e interiorizzato un certo stile di vita, una certa ideologia linguistica, nonché valori, miti e feticci (Grgič, 2016b) nel complesso improntati a perpetuare il sistema sociale storicamente invalso del gruppo formato da sloveni e slovene in Italia.

In Italia l'apprendimento della lingua slovena quale lingua minoritaria non è circoscritto alle competenze comunicative in sloveno, bensì implica

la questione dell'appartenenza alla comunità slovena in Italia. Il messaggio ideologico di questa comunità è che insieme alla lingua si facciano propri anche valori e credenze circa la valenza, l'uso e il mantenimento della lingua slovena quali forze coesive che garantiscono alla minoranza di esistere e persistere. I singoli individui possono accettarlo, scendervi a patti od opporre resistenza; e, a seconda del loro modo di relazionarsi, vengono di rimando accolti, marginalizzati o respinti dalla comunità. Si ha dunque a che fare con un esercizio di potere a vantaggio degli interessi di quegli attori sociali che nei territori di insediamento degli sloveni in Italia godono di autorità in fatto di lingua, intesa come cardine ideologico del conservatorismo politico e sociale della minoranza.

Summary: New speakers of the Slovene language or Italians who identify with the Slovene community abroad?

In the specialized literature, speakers who did not learn the language in their home environment, but later at school, in a language course for adults or through language immersion, are defined as new speakers of the language in question (O'Rourke, Pujolar and Ramallo 2015: 1). The author of this chapter examines the emergence of new speakers of the Slovene language in Friuli-Venezia Giulia. The article is based on interviews with sixteen speakers who learned the Slovene language during school or later in life. The analysis of their identity narratives is based on the new speaker paradigm and relies on a model of linguistic investment at the "intersection of identity, capital and ideology" (Darvin and Norton, 2015: 46).

Although the interviewees differ in their language trajectories and initial motivation for learning the Slovene language, they all point out the difficulty of investing in learning. They agree that all forms of formal education offer a prestigious variant of the standard language that is difficult to achieve. Social groups that have authority in language in Slovenia are perceived as inattentive to their linguistic diversity and pragmatism.

The power dynamic in the relationship with the Slovene community in Italy is quite different. At the social level, there are different identity choices available to new speakers. Among the interviewees, we identified those who speak Slovene and define themselves as non-Slovenes (Italians, Friulians, other); those who ascribe to themselves a multifaceted identity, which includes identification with several language groups or nations and is cosmopolitan; and those

who see themselves as an adopted member of the Slovene community in Italy. They have adopted and internalized the way of life, values, linguistic ideology, myths and fetishes (Grgič, 2016b) that are aimed at preserving the historically dominant social system of the Slovene community in Italy.

In Italy, learning Slovene as a minority language is not limited to communicating in Slovene, it also includes the question of belonging to the Slovene community in Italy. The ideological message of this community is that beliefs and values about the importance, use and preservation of the Slovene language as a cohesive force that ensures the existence of the minority are also internalized through the language. Individuals have the options of acceptance, negotiation, or resistance. Depending on their response, the community may include them, marginalize them, or reject them. It is therefore an exercise of power in favor of the interests of social actors who have authority in Slovene communities abroad concerning language as the ideological core of political and social conservatism in the minority.

O avtorici

Susanna Pertot je psihologinja in psihoterapevtka, raziskovalka, docentka za področje psiholingvistike.

Na Filozofski fakulteti v Trstu je diplomirala iz filozofije, smer psihologija, nato pa magistrirala in doktorirala iz psihologije na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. V Italiji se je usposobila za izvajanje psihoterapije.

Najprej je bila profesorica italijanščine na slovenski prvostopenjski srednji šoli v Trstu; ob delu je raziskovala psihologijo dvojezičnega govorca in govorke. Raziskovanju se je nato posvetila na Deželnem raziskovalnem zavodu za eksperimentiranje in pedagoško izpopolnjevanje (IRRSAE), kjer je bila odgovorna za izpopolnjevanje pedagoškega osebja v slovenskih vrtcih v Trstu in Gorici, ter na Slovenskem raziskovalnem inštitutu (SLORI) v Trstu. V obdobju 2007–2013 je bila znanstvena koordinatorka strateškega projekta JezikLingua v okviru Programa za čezmejno sodelovanje Slovenija–Italija. V letih od 2014 do 2021 je predavala na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem. Danes nadaljuje tridesetletno prakso psihologinje in psihoterapevtke v svobodnem poklicu. Je članica Znanstvenega sveta SLORI in Slovenskega društva za psihoanalitično psihoterapijo v Ljubljani.